

Список використаних джерел та літератури

1. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії / А. Дж. Тойнбі. – К.: Основи, 2004. – 615 с.
2. Тойнбі А. Дж. Цивілізація перед судом історії / А. Дж. Тойнбі. – М: Айрис-Пресс, 1990. – 592 с.
3. Марцинюк Г. М. Концепція історії А. Тойнбі і всесвітня історіографія: Автореф. дис... канд. іст. наук. – К., 1997. – 24 с.

Науковий керівник: д. і. н., професор Чабан А. Ю.

Харченко А. В.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ЗАРОДЖЕННЯ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»

Співробітництво учасників антигітлерівської коаліції – СРСР та США і Великої Британії стало знаменним явищем в історії міжнародних відносин. Їх взаємодія була спричинена необхідністю досягнення спільної мети – розгрому гітлерівської Німеччини і її сателітів, та значною мірою була вимушеною. Після завершення Другої світової війни ситуація корінним чином змінилася. Відносини між СРСР і його недавніми союзниками стали загострюватися і переросли в стан конфронтації, яка отримала назву «холодної війни». Вже тоді стало очевидним, що протистояння набуватиме глобального характеру і охопить весь світ.

Характер міжнародних відносин останніх десяти років, поява нових форм протистояння – гібридні війни, агресивна політика керівництва Російської Федерації по відношенню до пострадянських країн, загострення відносин між США і РФ свідчить про «оновлення» «холодної війни» і означена тема становиться актуальною як ніколи.

Мета статті полягає у висвітленні основних складових виникнення і сутності «холодної війни».

Зародження «холодної війни» відображено в ґрунтовних працях українських [1; 2; 3; 4] і зарубіжних дослідників [5; 6] з історії міжнародних відносин і європейської інтеграції. Багато дослідників сперечаються в тому, як виникла «холодна війна» та хто був у цьому винен? Запеклі суперечки про «холодну війну» в західній історіографії продовжуються і сьогодні. Низка західних дослідників бачать причину «холодної війни» в нездатності СРСР бути на рівних з США в гонці стратегічних озброєнь [5]. Також існує позиція, що «холодна війна» стала результатом прагнення США максимально розширити свій економічний вплив, якому перешкождали всі європейські держави, включаючи Радянський Союз [6].

В радянській історичній літературі протягом тривалого часу панувала думка, що «холодна війна» була тим ворожим курсом, який почали проводити уряди західних держав відносно СРСР і країн, що потрапили до його впливу після завершення Другої світової війни. Такий висновок фактично зводив всі події «холодної війни» лише до зовнішньої політики і створював враження, що Радянський Союз дотримувався виключно оборонної позиції, виступав послідовним борцем за мир, а західні «імперіалістичні» держави на чолі з США готові були розв'язати нову світову війну. Українські дослідники проблем міжнародних відносин другої половини ХХ ст. [1; 2; 3] поділяють точку зору, що СРСР ніс не меншу відповідальність за початок «холодної війни» і протистояння між колишніми союзниками антигітлерівської коаліції, а в цілому ряді випадків переходив в наступ і вдавався до випереджаючих заходів, котрі загрожували спровокувати ядерну війну.

Феномен «холодної війни» визрівав поступово, беручи витoki в наростаючих протиріччях всередині антигітлерівської коаліції. Перші проблеми у відносинах СРСР і західних союзників виникли вже в зв'язку з Атлантичною хартією – англійсько-американською декларацією Ф. Рузвельта і У. Черчилля, підписаною 14 серпня 1941 р., де принциповим для Радянського Союзу було становище про відновлення «суверенних прав і самоврядування тих народів, які були позбавлені цього насильницьким шляхом» [5].

Найголовнішими причинами цієї війни стали такі фактори, як: поява двох протилежних таборів соціалістичного та капіталістичного; США та СРСР після закінчення Другої світової війни стали наддержавами, які почали конкурувати між собою в післявоєнний час; мілітаризація політики США і СРСР; вплив наддержав на міжнародній арені; ядерний фактор [1, 75].

Початком «холодної війни», на нашу думку, треба вважати промову Сталіна 9 лютого 1946 р., в якій він визначив порядок дій на повоєнний період і знову висловив радянський погляд на капіталізм як на джерело війн. Головне завдання Радянського Союзу на думку Сталіна полягало у тому, щоб стати досить сильними, аби перетворити неминучий конфлікт на капіталістичну громадянську війну й відвести удар від Радянського Союзу [2, 63–65].

Друга подія в ланцюгу зародження «холодної війни» – Фултонська промова У. Черчилля (5 березня 1946 р.), в якій він зазначав, що СРСР, використовуючи свою військову присутність у державах Центральної та Східної Європи, починає нав'язувати цим державам комуністичну тоталітарну ідеологію. У виступі було висловлене занепокоєння подальшим розвитком країн Європи, що опинилися в соціалістичному таборі. За словами Черчилля, СРСР, який переміг у війні і першим порвав «буферний пояс», який ізолював його від світу, відчув бажання «розширити свій вплив та ідеологію на невизначений час» [3, 87–88; 4, 105].

«Доктрина Трумена» стала третьою подією в розгортанні «холодної війни», Президент США Г. Трумен виступив 12 березня 1947 р. в Конгресі з зовнішньополітичною програмою. Суть її зводилась до необхідності «стримування» СРСР в просуванні його впливу в Греції і Туреччині і в інтересах «національної безпеки США» надати урядам цих країн економічну допомогу. Він зазначав, що Сполучені Штати повинні надавати допомогу найперше економічними і фінансовими коштами, які є суттєво важливими для економічної стабільності й забезпечення нормального розвитку політичних процесів [2, 139].

Обґрунтування президентом Г. Труменом необхідності активного американського втручання в європейські справи, яке увійшло історію під назвою «доктрина Трумена», було розцінено в СРСР як свідчення остаточної відмови США від політики ізоляціонізму і їх наміри взяти на себе функції світового лідера [6, 267].

Таким чином, три історичні події: промова Й. Сталіна на зборах виборців 1946 р., фултонська промова У. Черчилля 1946 р. та проголошення і дотримання «доктрини Трумена» в 1947 р. стали точками відліку «холодної війни».

Список використаної літератури

1. Причини та початок холодної війни // Турчин Я. Б. Історія міжнародних відносин (1914–2015): навч. посібник / Я. Б. Турчин, Р. Б. Демчишак, Л. С. Матлай. – Львів, 2016. – С. 75–79.
2. Початок «холодної війни» (1946–1947 рр.) // «Холодна війна» (1946–1991 рр.). Документи і матеріали: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Упорядник О. І. Овчаренко. – Черкаси, 2013. – С. 62–182.
3. Зародження «холодної війни» 1946–1947 рр. // Овчаренко О. Історія європейської інтеграції: навчальний посібник / Овчаренко О., Сухушина О., Земзюліна Н. – Черкаси, 2021. – С. 85–97.
4. Іванов О. В. «Холодна війна»: США – СРСР – Китай (з позиції сьогодення) [Електронний ресурс] / О. В. Іванов // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2016. – Вип. 23(1). – С. 104–108.
5. Боффа Дж. История Советского Союза: в 2-х тт. Т. 2. От Отечественной войны до положения второй мировой державы. Сталин и Хрущев. 1941 – 1964 гг. – 2-е изд. – М., 1994. – 632 с.
6. Системная история международных отношений в двух томах / Под редакцией А.Д. Богатурова. Том второй. События 1945–2003 годов. – М., 2006. – 720 с.

Науковий керівник: к. і. н., доцент Овчаренко О. І.